

YAP-İŞLET-DEVRET SÖZLEŞMELERİNİN IFRIC 12 İMTİYAZLI HİZMET SÖZLEŞMELERİ KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİ: HESAP PLANINA İLİŞKİN ÖNERİLER VE ÖRNEK BİR UYGULAMA*

701

Prof.Dr. Hasan KAVAL**
Arş.Gör.Dr. Gizem ÇOPUR VARDAR***

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Aralık 2015; 17 (4): 701-735

ÖZ

Yap İşlet Devret (YİD) sözleşmeleri birden çok sözleşmeyi içinde barındıran bir yapıya sahiptir. Bu yapı, YİD sözleşmeleri kapsamında ortaya çıkan işlemlerin ekonomik özünün anlaşılması konusunda zorluklar çıkarmıştır. Bu çalışmada YİD sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi, Uluslararası Finansal Raporlama Yorum Komitesi (International Financial Reporting Interpretation Committee-IFRIC) tarafından yayımlanan 12 no.lu Uluslararası Finansal Raporlama Yorumu (IFRIC 12) İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri kapsamında ele alınmış ve raporlamada kullanılacak yeni hesaplar önerilmiştir. YİD sözleşmelerinin IFRIC 12'ye göre muhasebeleştirilmesi, YİD sözleşmelerinin işletmeciyeye sağlayacağı faydaların finansal tablolara gerçeğe uygun bir şekilde yansımaları ve bilginin finansal tablo kullanıcılarına, tahmine dayalı da olsa, ihtiyaç duyulan karar alma anında sunulması sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yap İşlet Devret Sözleşmeleri, İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri, IFRIC 12

JEL Sınıflandırması: M41

ACCOUNTING FOR BUILT OPERATE AND TRANSFER ARRANGEMENTS ACCORDING TO IFRIC 12 SERVICE CONCESSION ARRANGEMENTS: A SUGGESTION FOR UNIFORM CHART OF ACCOUNTING AND AN ILLUSTRATIVE EXAMPLE

ABSTRACT

Built Operate and Transfer (BOT) arrangements are multi-arrangements contracts. Because of the structure, it is difficult to understand the economic

* Makale gönderim tarihi; 10.08.2015; kabul tarihi: 18.11.2015.

Bu makale Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof Dr. Hasan KAVAL'ın danışmanlığında Gizem ÇOPUR VARDAR tarafından hazırlanan "İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri ve Yap-İşlet-Devret Modeli Muhasebe Sorunları" adlı tezden üretilmiştir.

** Atılım Üniversitesi, İşletme Fakültesi, hasan.kaval@atilim.edu.tr

*** Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, gcvardar@mersin.edu.tr

substance of the transactions arise from BOT arrangements. In this study, accounting for BOT arrangements according to IFRIC 12 Service Concession Arrangements, published by International Financial Reporting Interpretation Committee, is discussed and suggested new accounts for financial reporting. Accounting for the BOT arrangements according to IFRIC 12 enables to reflect the economic benefits of the BOT arrangements, expected to flow the entity, to the financial statements fairly and present the financial information to the users of financial statements at the decision date even if it is depend on estimation.

Keywords: Built Operate and Transfer Arrangements, Service Concession Arrangements, IFRIC 12

JEL Classification: M41

1. GİRİŞ

Yap-İşlet-Devret modelinde kamu (imtiyazı tanıyan), kamu hizmetinin sunulmasında kullanılacak varlığın inşası ve işletilmesi için özel sektör (işletmeci) ile uzun dönemli bir sözleşme yapmaktadır. Bu sözleşme aynı zamanda inşa edilen varlığın işletme hakkını özel sektöre devretmektedir. İşletme hakkının devrindeki amaç, özel sektörün yaptığı yatırım harcamasını bu hakkı kullanarak geri kazanmasıdır. Böyle bir birliktelik farklı bakış açılarıyla ele alındığında; kamu-özel sektör ortaklığı, yeni bir kamu yönetimi anlayışı, kamu hizmetinin kamu bütçesine yük olmadan özel sektör tarafından finansmanı ve/veya özel sektörün faaliyet gösteremeyeceği bir alanda hizmet sunabilir hale gelmesi nedeniyle imtiyaz sözleşmesi olarak değerlendirilebilmektedir (Akin-toye ve Beck 2009, xxv; Pollitt 2007, 1; Tan 1992, 3-4; Günday 2002, 167-170).

YİD sözleşmeleri ile ilgili önemli problemlerden biri, sözleşmelerin ekonomik özünü yansıtmaması için nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği konusudur. YİD sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve kiralama standartları gibi, hâlihazırda var olan muhasebe hükümleri ve finansal raporlama/ muhasebe standartları uygulanamaz gelmiştir (Grimsey ve Lewis 2002, 260). Türkiye’de de vergi uygulamaları bakımından bu tür sözleşmelerin kiralama sözleşmesi gibi değerlendirildiği söylemek yanlış olmaz (Öğredik 2014). Uluslararası alanda da bu tür sözleşmelerin raporlanması konusunda ortak bir görüş olmaması ve standart bir uygulamanın eksikliğinin hissedilmesi Uluslararası Finansal Raporlama Yorum Komitesi (IFRIC) tarafından bu konuda bir çalışma grubu oluşturulmasına

neden olmuştur (IASB 2006, 30). Bu çalışma gurubu tarafından yapılan uzun çalışmalar sonucu, imtiyazlı hizmet sözleşmeleri adı altında belirli kamu-özel ortaklık modellerini kapsayan bir standart yorumu yayımlanmıştır. 12 no.lu İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri Uluslararası Finansal Raporlama Yorumu (IFRIC 12) mevcut muhasebe ve finansal raporlama standartlar kapsamında YİD sözleşmeleri gibi imtiyazlı hizmet sözleşmelerinin nasıl muhasebeleştirileceğine ilişkin yol göstermektedir.

Bu yoruma göre YİD sözleşmeleri, yapım hizmeti sözleşmesi ve işletme hizmeti sözleşmelerini içerecek şekilde birden fazla hizmet sözleşmesinden oluşmakta ve işletmeciyi yapım aşamasında finansal varlık ve/veya maddi olmayan duran varlık yatırımı yapmaktadır. Bu nedenle, YİD sözleşmeleri IFRIC 12'ye göre muhasebeleştirilmesinde sözleşme koşulları dikkate alınarak; finansal varlık, maddi olmayan duran varlık ve karma model olmak üzere üç ayrı muhasebeleştirme modelinden biri uygulanmaktadır.

Bu çalışmada YİD sözleşmeleri özelinde, imtiyazlı hizmet sözleşmelerine ilişkin 12 no.lu Finansal Raporlama Yorumu (IFRIC 12) ele alınarak bir YİD sözleşmesinin hangi koşullarda hangi modele göre muhasebeleştirilmesi gerektiğinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Ayrıca hesap planına eklenmesi önerilen hesap grupları ve hesaplar çerçevesinde her muhasebeleştirme modeline örnek uygulama yapılarak konunun açıklığa kavuşturulması hedeflenmiştir.

2. SÖZLEŞMELERİN IFRIC 12 İMTİYAZLI HİZMET SÖZLEŞMELERİ KAPSAMINDA OLMASINA İLİŞKİN KRİTERLER

IFRIC 12, kamu ve özel sektör arasında yapılan kamu-özel sektör ortaklıkları (KÖSO) da denilen sözleşmelerden bir kısmına ilişkin muhasebe uygulamalarını kapsayan bir yorumdur. Hizmet sözleşmeleri, yönetim sözleşmeleri, kiralama sözleşmeleri gibi ekonomik özleri itibarıyla diğer başka standartlar kapsamında olan KÖSO sözleşmeleri bu yorum kapsamında değerlendirilmezler (IFRIC 12 information note (bilgi notu) 2)¹

IFRIC 12 kapsamındaki sözleşmelerin temel özelliği, kamu hizmeti sağlamak için kullanılacak imtiyazlı hizmet varlığını (TFRS Yorum

¹ Ayrıntılar için bakınız Felsing, Klaus, 2011, Public-Private Partnership Handbook. Washington DC, World Bank.

12’de “altyapı”² olarak ifade edilmiştir) inşa eden veya yenileyen, bu hizmetler karşılığında belirli bir süreliğine inşa ettiği/ yenilediği varlığı işleten ve sözleşme dönemi sonunda inşa ettiği/yenilediği varlığı kamuya (imtiyazı tanıyana) devreden bir işletme olmasıdır (IFRIC 12, md.2). YİD sözleşmeleri de bu bakımdan imtiyazlı hizmet sözleşmelerinin tipik örnekleridir.

Bir imtiyaz sözleşmesinin IFRIC 12 kapsamında olabilmesi için, sözleşmenin yukarıdaki genel özellikleri dışında imtiyazı tanıyanın, imtiyazlı hizmet varlığıyla (bundan sonra kısaca varlık denilecektir) sağlanacak hizmeti ve varlığının artık değerini kontrol etmesi gerekmektedir. IFRIC 12’nin kapsamı belirleyen kontrole ilişkin bu kriterler YİD sözleşmeleri açısından değerlendirilerek incelenebilir.

2.1. Varlık ve Hizmetin Kontrolüne İlişkin Değerlendirme

Varlık ve hizmetin kontrolü, imtiyazlı hizmet sözleşmesi ile düzenlenir. Hangi hizmetin, kim için ve hangi fiyat üzerinden sunulacağına ilişkin kontrol, varlığın kontrolüne ilişkin göstergelerdir. İmtiyazı tanıyanın sunulacak hizmete ilişkin kontrolü değişik şekillerde olabilmektedir. Sözleşmeye, varlığın belirlenen özellikte ve belirlenen zaman içerisinde ve/veya belirli bir hizmet verme kapasitesine sahip olacak şekilde inşa edilmesine ilişkin bir koşul koyulması ile kontrol sağlanabilir (KPMG 2007, 9). YİD sözleşmelerinde, yapım hizmetine ve işletme aşamasında verilecek hizmetlere ilişkin koşullar idare (imtiyazı tanıyan) ile görevli şirket (işletmeci) arasında yapılan uygulama sözleşmesi ile; görevle ilgili genel, özel, teknik ve idari usul ve esaslar ise şartname ile belirlenir (Resmi Gazete (RG), 2011/1870 Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) md.4). Uygulama sözleşmesi ve şartname ile imtiyazı tanıyanın varlık ve hizmet üzerinde kontrolü sağlanmış olmaktadır.

Fiyatın kontrolü, imtiyazı tanıyan tarafından sözleşmeye koyulan fiyat veya fiyatın belirlenmesine ilişkin formüller aracılığıyla yapılır. Sözleşmenin IFRIC 12 kapsamında olması için imtiyazı tanıyanın fiyat konusunda tam bir kontrolünün olması şart değildir. Eğer sözleşme fiyatın imtiyazı tanıyan tarafından değerlendirilmesi veya onaylanmasını gerektiriyorsa, imtiyazı tanıyanın fiyat üzerinde kontrolü vardır. Fiyat

2 Burada kullanılan “altyapı” ifadesi (infrastructure) tam olarak kelimenin Türkçe karşılığını vermemektedir. Türkçe’de altyapı, bir yerleşim yeri veya bir yapı için gerekli olan yol, kanalizasyon, su, elektrik vb. tesisatın tümü olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr). IFRIC 12’deki altyapı kavramı ise kamu hizmetinin yerine getirilmesi için gerekli olan varlık anlamında kullanılmaktadır. Bu varlık; kamu hizmetinin yerine getirileceği yol, kanalizasyon sistemi, su tesisatı gibi bir altyapı, binalar bütünü olan bir tesis, köprü gibi bir üst yapı veya makine gibi taşınabilir bir varlık olabilmektedir. Bu nedenle “infrastructure” kavramı altyapıdan ziyade imtiyaza konu olan varlık olarak anlaşılmalıdır. Bu nedenle IFRIC 12’de kullanılan altyapı kelimesi yerine “imtiyazlı hizmet varlığı” ifadesinin kullanılması tercih edilmiştir.

kontrolünün varlığını gösteren diğer bir durum, fiyatın imtiyazı tanıyan tarafından tavan fiyat ile düzenlenmesidir (IFRIC 12 Application Guide-Uygulama Rehberi 3 (AG3)). Ancak sözleşme bir tavan fiyat içeriyor olmasına rağmen tavan fiyatın ulaşamayacak kadar yüksek olması yani uygulanabilir olmaması durumunda, imtiyazı tanıyanın fiyat üzerinde kontrolü olduğunu söylemek mümkün olmamakta ve sözleşme IFRIC 12'nin kapsamı dışında kalmaktadır (Deloitte 2011, 12). Diğer taraftan işletmecinin fiyatı belirlemede serbest olduğu sözleşmelerin kapsam dışında olacağı düşünülse de, belirlenen bir sınırı aşan karın imtiyazı tanıyana verilmesine ilişkin bir koşul olması durumunda, sözleşme yorum kapsamına girmektedir (IFRIC 12 AG3; KPMG 2007, 10).

İmtiyazı tanıyanın fiyatın herhangi bir ekonomik göstergeye endekslenmesinde veya fiyatı belirleyecek formül içerisinde imtiyazı tanıyanın kontrolünün olmadığı bir endeksin kullanılması durumunda, imtiyazı tanıyan endeksi kontrol edemese de fiyatın nasıl belirleneceğinin kontrol ettiğinden IFRIC 12'nin fiyat kontrolü konusundaki kontrol koşulu karşılanmış olur (KPMG 2007, 10).

YİD uygulamalarında ücret belirlenmesinde maliyet+kar yönetimi, tavan fiyat uygulaması veya her ikisi birden kullanılabilir. İmtiyazı tanıyan ücret yöntemlerinden herhangi birini seçmekte veya her ikisinin birlikte uygulanması konusunda serbesttir. Maliyet artı kar, tavan fiyat veya her ikisinin birden uygulandığı bütün sözleşmelerde ücret belirleme esasları imtiyazı tanıyan tarafından kontrol edilmekte ve YİD sözleşmelerinde fiyat kontrolü kriteri sağlanmış olmaktadır (RG 2011/1807 Sayılı BKK, md 36-38).

2.2. Varlığın Artık Değerinin Kontrolüne İlişkin Değerlendirme

İmtiyazlı bir hizmet sözleşmesinin IFRIC 12 kapsamına girebilmesi için gerekli olan diğer koşul, sözleşme dönemi sonunda imtiyazı tanıyanın varlık ile ilgili önemli bir artık değeri kontrol ediyor olmasıdır. Ancak bu koşul, varlığın tüm yararlı ömrü boyunca işletmeci tarafından işletilmesini sağlayan sözleşmeleri kapsam dışında bırakmaktadır. Ekonomik özü itibarıyla aynı olan sözleşmelerin sadece varlığın tüm yararlı ömrü kapsamı nedeniyle kapsam dışında kalmaması için, yorum son halini almadan gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu tür imtiyazlı hizmet sözleşmelerinde, imtiyazı tanıyan tarafın hizmet üzerinde kontrolünün olması yeterli bulunmuştur. Daha açık şekilde ifade etmek gerekirse, tüm yararlı ömrü kapsayan sözleşmelerde; hangi hizmetin, kime ve hangi fiyattan verileceğinin imtiyazı tanıyan tarafından kontrol ediliyor olması sözleşmenin IFRIC 12 kapsamında olması için yeterlidir (IFRIC 12 Bilgi Notu 1).

İmtiyazı tanıyanın önemli bir artık değeri kontrol ettiğinin en açık göstergesi, işletmecinin imtiyazlı hizmet varlığını sözleşme sonunda imtiyazı tanıyana devretmesidir. YİD uygulamasında sözleşme sonunda tesisin (imtiyazlı hizmet varlığının), yatırım ve hizmetlerin her türlü borç ve taahhütlerden arı, bakımlı, çalışır ve kullanılabilir durumda bedelsiz olarak kendiliğinden idareye geçeceği hükme bağlanmıştır (RG 2011/1807 BKK md.29). Bu açıdan YİD sözleşmelerinde önemli artık değerlerin imtiyazı tanıyan tarafından kontrol edildiği açıktır.

3. YİD SÖZLEŞMELERİNİN YAPISI VE STANDARTLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

IFRIC 12'den yayımlanmadan önce, YİD sözleşmeleri kapsamında özel sektör tarafından inşa edilen varlığın muhasebeleştirilmesi ile ilgili en uygun standart IAS 17 Kiralama Sözleşmeleri Standardı olarak görülmüştür. Bu görüş, YİD sözleşmelerinin kamu hizmetinin sunulmasına ilişkin risk ve faydanın özel sektöre devredildiği bir finansal kiralama sözleşmesi gibi değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkmıştır (Grimsey ve Lewis 2002, 260). Böyle bir değerlendirme, inşa edilen varlığın özel sektörün maddi duran varlığı olarak muhasebeleştirilmesi gerektirmiştir (Akpınar 2002, 162-169). Ancak YİD sözleşmeleri, risk devrinden çok kamu ile özel sektör arasında risk paylaşımı sağlayan sözleşmelerdir (Grimsey ve Lewis 2002, 259-260).

YİD sözleşmelerinin bazı açılardan kiralama sözleşmelerine benzediği söylenebilse de raporlama açısından oldukça önemli farklar bulunmaktadır. Sözleşmeler arasındaki benzerlik, yasal olarak varlığa sahip olmadan ona ilişkin risk ve faydalar üstlenmek konusundadır. YİD sözleşmelerinde işletmeci, varlığının sahibi olmamasına karşın sözleşmeden kaynaklanan finansal, politik ve teknik bir takım riskleri kısmen veya tamamen üstlenebilmektedir (Kreydieh 1996, 19-23; Llanto 2008, 336-338; Bokhary ve diğerleri 2010, 219-222). Aynı zamanda sözleşmeden kaynaklanan hak nedeniyle, varlıktan ekonomik fayda elde etmektedir. Bu özelliğiyle YİD sözleşmeleri, IAS 17'de yer alan risk ve fayda yaklaşımına göre finansal kiralama işlemi andırmaktadır. Her iki sözleşmede de varlıkla ilgili riskleri üstlenen taraf, aynı zamanda varlıktan fayda sağlayacağı hakları, belirli bir süreliğine devralmaktadır. Sözleşmeler arasında farklılık yaratan ve muhasebeleştirme esaslarını değiştiren nokta ise bu sözleşmelerde devredilen hakların niteliğidir.

Standartlar açısından bir işlemin kiralama işlemi olabilmesi için sözleşmenin özel bir varlığın kullanım hakkını kiracıya devri gerek-

mektedir (IFRIC 4 md.6-9). Finansal kiralama sözleşmelerinde, hakkın devredilmesiyle birlikte, kiracı varlığın kullanımına ilişkin kontrol hakkını da devralır. Ancak YİD sözleşmelerinde varlığın kullanımına ilişkin kontrol hakkı, işletmeciye devredilmemekte, imtiyazı tanıyan tarafta kalmaktadır (IFRIC 12 BC 22-24). Diğer bir ifade ile, finansal kiralama sözleşmelerinde hakkın kiracıya devrindeki amaç kira geliri elde etmektir ve kiracı elde ettiği varlık ile hangi hizmeti, kim için ve hangi fiyattan üretip satacağını kendisi belirlemektedir. Ancak YİD sözleşmelerinde hakkın devredilmesindeki amaç, sözleşmede belirtilen koşullarda kamuya mal/hizmet sağlanmasıdır ve işletmeci hangi hizmeti, kim için ve hangi fiyattan üretip satacağını kendisi belirleyememektedir (IFRIC 12 BC 23-27).

Finansal kiralama, bir varlığın satın alınması yöntemine alternatif olarak ortaya çıkmış, orta veya uzun vadeli bir finansman tekniğidir (Akgüç 1998, 442-443). Bu nedenle raporlama açısından finansal kiralama sözleşmeleri özün önceliği gereği vadeli bir satış gibi görülmekte ve söz konusu varlık kiracının varlığı olarak aktifleştirilmektedir. YİD sözleşmesi kapsamında inşa edilen varlık ise, imtiyazı tanıyan tarafından kontrol edildiğinden işletmeci açısından varlık tanımını karşılamamakta ve işletmecinin bilançosunda bir maddi duran varlık olarak muhasebeleştirilememektedir (IAS16 md.15). Bu nedenle, YİD sözleşmelerinin bir finansal kiralama sözleşmesi olmadığı açıktır. IFRIC12 kontrol yaklaşımını esas alırken, IAS17 kiralama sözleşmeleri için risk ve fayda yaklaşımını dikkate almaktadır.

YİD sözleşmelerinin yapısına bakıldığında bu sözleşmelerin birden çok sözleşmeden oluştuğu söylenebilir (Grimsey ve Lewis 2002, 259). Böyle bir durum IAS 18 Hasılat Standardı gereği, ayrıştırılabilir her bir sözleşmenin ayrı ayrı muhasebeleştirilmesini gerektirir (IAS 18 md.13). YİD sözleşmeleri raporlama açısından genel olarak yapım aşamasına ilişkin inşaat sözleşmesi ve işletme aşamasına ilişkin işletme sözleşmesi olmak üzere en az iki sözleşme içermektedir.³

Şekil 1. YİD Sözleşmelerinin Yapısı

3 İşletme hizmetiyle ilgili sözleşme, işletme aşamasında sunulacak farklı hizmetler için IAS-18 yer alan koşulların sağlanması şartıyla kendi içinde ayrıştırılabilir ve ayrı ayrı muhasebeleştirilebilir. (genel işletme hizmet sözleşmesi, bakım-onarım hizmet sözleşmesi ve yenileme hizmet sözleşmesi gibi).

İşletmeci yapım aşamasında, bir inşaat yüklenicisi, yani inşa hizmeti veren herhangi bir işletmeden farksızdır. Çünkü işletmeci kendi adına değil kamu adına ve hesabına taahhüt şeklinde bir inşaat yapmaktadır. Bu nedenle YİD sözleşmeleri kapsamındaki yapım aşamasına ilişkin inşaat sözleşmesi, IAS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardına göre muhasebeleştirilir. Maliyet ve gelirlerin muhasebeleştirilmesi açısından işletmecinin kendi adına veya başkası adına inşaat yapmasının önemi yoktur. İnşaat sözleşmeleri her iki durumda da tamamlama aşamasına göre muhasebeleştirilir. Tamamlanma aşaması yönteminde inşaata ilişkin gelir ve maliyetler raporlama dönemi sonu itibariyle sözleşmeye konu işin tamamlanma aşaması esas alınarak finansal tablolara yansıtılır (IAS 11 md.22).

İşletmeci, YİD sözleşmelerinde varlığı inşa etmek için yapım aşamasında giderlere katlanmaktadır ve katlandığı giderler güvenilir olarak ölçülebilir niteliktedir. Yapım aşamasında katlanılan giderler, işletmeciye, işletme aşamasında (gelecekte) vereceği kamu hizmetiyle beraber ekonomik fayda sağlamaktadır. Bu nedenle işletmeci, yapım aşamasında katlandığı giderlerle eş zamanlı olarak, kavramsal çerçevede yer alan varlık tanımına uygun bir şekilde, bir varlık aktifleştirmelidir (Kavramsal Çerçeve md. 4.4). Buradaki temel problem işletmecinin aktifleştireceği varlığın türünün belirlenmesidir. İşletmecinin yapım aşamasında ne tür bir varlık aktifleştireceği işletmecinin gelecekte sağlayacağı ekonomik fayda akışı ile ilgilidir. Yapım aşamasına ilişkin ekonomik fayda akışı, işletme aşamasında kamu hizmeti sunulması karşılığında tahsil edilecek ücrettir. Ekonomik fayda akışına göre YİD sözleşmeleri IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme veya IFRS 9 Finansal Araçlar Standardı'na⁴ göre finansal varlık ve/veya IAS 38'e göre maddi olmayan duran varlık olarak muhasebeleştirilir.

İşletme aşamasına ilişkin sözleşme kapsamında sunulan hizmete ilişkin gider ve hâsılat ise IAS 18 Hâsılat Standardı kapsamında hizmetlerin sunulduğu dönemlerde finansal tablolara yansıtılır (IAS18 md.21). İşletmecinin sunduğu yapım hizmeti karşılığında elde edeceği ekonomik fayda genellikle işletme aşamasına sarmakta ve yapım aşamasında herhangi bir tahsilât söz konusu olmamaktadır. Tahsilatın yapısına göre muhasebeleştirilecek varlığın türü de değişmektedir.

4 IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı yerini alacak IFRS 9: Finansal Araçlar Standardı'nın uygulanması IASB (International Accounting Standards Board- Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu) tarafından 2018'e ertelenmiştir. Ancak IFRS 9'un erken uygulanmasına izin verilmektedir (IASB, 2015. <http://www.ifrs.org>)

4. MUHASEBELEŞTİRME MODELİNİ BELİRLEYEN ANA UNSUR: EKONOMİK FAYDA AKIŞI VE BU AKIŞI TEMSİL EDEN VARLIKLAR

YİD sözleşmesinin koşulları, işletmecinin elde edeceği ekonomik faydanın akışını etkileyerek yapım aşamasında muhasebeleştirilecek varlığın türünü de farklılaştıracaktır.

4.1. Finansal Varlık Modeli

IAS 32 Finansal Araçlar: Sunum standardında finansal varlık “başka bir işletmeden nakit veya başka bir finansal varlık almak için sözleşmeden doğan hak” olarak tanımlanmıştır (IAS 32 md.11). YİD sözleşmesi işletmeciye başka bir koşul içermeden “nakit tahsil etme” hakkı tanıması durumunda finansal varlık tanımı karşılamış olmaktadır.⁵

YİD sözleşmesinin, işletmeciye koşulsuz nakit tahsil etme hakkı tanıdığını ifade edebilmek için işletmecinin kamu hizmetinin kullanımından bağımsız bir şekilde, yani varlık kullanılsa da kullanılmasa da, nakit tahsil etme hakkına sahip olması gerekmektedir. Bu durumda işletmeci, yapım aşamasında finansal varlık muhasebeleştirir. Bu modelde imtiyazlı hizmet sözleşmesi işletmeci açısından belirlenebilir veya sabit ödemeler sağlayan bir finansal yatırım olarak görülmektedir.

Böyle bir sözleşme aynı zamanda iki farklı durumun daha göstergesidir. Birincisi imtiyazlı tanıyan sözleşmeye dayalı olarak işletmecinin nakit akımlarını garanti etmiştir. İkincisi ise imtiyazlı hizmet varlığının işletme aşamasında kamu tarafından kullanılmama riski olarak ifade edilecek “talep riski” imtiyazlı tanıyan tarafından üstlenilmiştir. İşletmeci, imtiyazlı hizmet varlığının kullanımı ile ortaya çıkacak nakit akımlarından bağımsız olarak, imtiyazlı tanıyandan sözleşmede belirlenen tutarı tahsil etme hakkına sahiptir. Bu göstergeler de işletmecinin koşulsuz olarak nakit tahsil etme hakkını desteklemektedir (KPMG 2007, 15).

Bu koşullara sahip bir YİD sözleşmesinde işletmecinin tahsil edeceği tutarı kimin ödeyeceği raporlama açısından önemsizdir. İşletmeci tahsilâtı direkt hizmeti kullananlardan yapabilir ve döneme ilişkin belirlenen tutarı aşan kısmı imtiyazlı tanıyana ödeyebilir. Gölge ücret olarak adlandırılan diğer bir yöntem ise, hizmetin bedelinin imtiyazlı tanıyan tarafından tahsil edilmesi, imtiyazlı tanıyanın dönem ilişkin tutarı

⁵ Sözleşmede yer alan kalite ve performansa ilişkin şartlar koşulsuz nakit tahsil etme hakkını koşullu hale getirmez. Bu noktada işletmecinin durumu mal veya hizmetlere ilişkin bedelin ödenmesinin belirli bir performansın sağlanmasına bağlı olduğu herhangi bir işletmenin durumundan farklı değildir. Bu nedenle böyle bir koşul finansal varlık muhasebeleştirilmesine engel teşkil etmemektedir (IFRIC 12 Basis For Conclusion (BC) -Karar Gerekçesi (KG) 44).

işletmeciye ödemesi şeklindedir. Seçilen yöntem sadece şekilsel açıdan önemli olup işletmecinin sözleşmeden doğan bir hak nedeniyle koşulsuz nakit tahsil etme hakkını etkilememektedir (Deloitte 2011, 38).

4.2. Maddi Olmayan Duran Varlık Modeli

Maddi olmayan duran varlık IAS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardında “fiziksel varlığı olmayan, tanımlanabilir, parasal olmayan varlık” olarak tanımlanmıştır (IAS 38 md.8). Ayrıca maddi olmayan duran varlığın tanımlanabilir olması için sözleşmeye bağlı haklardan doğması gerektiği ifade edilmiştir (IAS 38 md. 11,12).

YİD sözleşmesi işletmeciye, belirlenebilir veya sabit bir ödeme garanti etmek yerine kamu hizmetinin kullanımına bağlı olarak ücret tahsil etme hakkı veriyorsa sözleşme maddi olmayan duran varlık tanımını karşılamış olmaktadır. Böyle bir sözleşme, işletmeci açısından, kamu hizmetinin sunulmasını ilişkin bir lisans sözleşmesi gibi değerlendirilebilir. İşletmecinin kamu hizmetinin kullanımına bağlı ücret tahsil etme hakkını, IAS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardına göre muhasebeleştirilmesi gerekmektedir.

Bu durumda, işletmecinin gelirinin hizmetin kullanıma bağlı olarak farklılaşabileceğinin ve nakit akımlarının işletmecinin yaptığı yatırımı karşılamama riskini ifade eden “talep riskinin” işletmeci tarafından üstlenilmiş olduğu söylenebilir. İşletmecinin asgari bir tutarı tahsil etmesini garanti altına almayan böyle bir sözleşmede, kullanıma bağlı olarak nakit tahsil etme olasılığı çok yüksek olsa da, bu durum sözleşmeye dayalı olarak koşulsuz bir nakit tahsil etme hakkı olarak değerlendirilemez. Çünkü sözleşme şartları işletmeciye, koşulsuz bir nakit tahsil etme hakkından ziyade gelecekte kamu hizmetini kullanımına bağlı olarak tahsilât yapma fırsatı sunmaktadır (KPMG 2007, 16).

4.3. Karma Model (Finansal Varlık ve Maddi Olmayan Duran Varlık Modeli)

Bazı YİD sözleşmeleri, işletmeciye belirli asgari bir tutarı garanti etmekle birlikte ayrıca bu tutarı aşacak talep oluştuğu durumda hizmeti kullananlardan ücret tahsil etme hakkı verebilir. Dolayısıyla bu tür sözleşmelerde talep riski taraflar arasında paylaşılmış olur. Böyle bir sözleşmeye taraf olan işletmeci, garanti edilen kısım için finansal varlık ve talep fazlası durumunda kamu hizmetini kullananlardan ücret tahsil etme hakkı içinse maddi olmayan duran varlık muhasebeleştirir.

Karma modelin ile finansal varlık modelinden farkı, kamu hizmetinin garanti edilen tutarı aşacak şekilde talep görmesi durumunda, işletmeciye garanti edilenin üzerinde gelir elde etme fırsatı sunmasıdır. Fi-

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri
Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir
Uygulama

nansal varlık modelinde, işletmeci garanti edilen tutar dışında herhangi bir getiri sağlayamamaktadır. Karma modelin ve maddi olmayan duran varlık modelinden farkı ise, kamu hizmetinin kullanımından bağımsız olan asgari bir getiriyi işletmeciye her zaman sağlamasıdır. Maddi olmayan duran varlık modelinde getiri tamamen talebe bağlı olup, asgari de olsa, herhangi bir garanti ücreti söz konusu değildir.

Görüldüğü gibi işletmeci tarafından muhasebeleştirilecek varlığın türü, esas olarak işletmecinin yapım hizmeti karşılığında sağlayacağı ekonomik faydaya göre belirlenebilirse de, bu ekonomik fayda aynı zamanda talep riskini kimin üstlendiği ile de ilgilidir. Aşağıda verilen tablo işletmecinin hangi koşulda ne tür bir varlık muhasebeleştirileceğini özetlemektedir.

Tablo 1. İşletmecinin Yapım Aşamasında Muhasebeleştirileceği Varlığın Türünü Belirleyen Unsurlar

Sözleşme koşullarına göre;	Varlığın Türü	Talep Risk
İşletmeci belirlenebilir veya sabit bir tutar tahsil etmektedir	Finansal Varlık	İmtiyazı Tanıyan- da
İşletmeci kullanıma bağlı olarak değişen bir tutar tahsil etmektedir	Maddi Olmayan Duran Varlık	İşletmecide
İşletmeciye belirli bir tutara kadar geliri de garanti edilmiştir. Ayrıca kullanıma bağlı olarak değişken bir tutar tahsil etme fırsatı da sunulmuştur. (fazla talep olması durumunda)	Finansal Varlık ve Maddi Olmayan Duran Varlık	Paylaşılmakta

Kaynak: Deloitte 2011: 24 ve KPMG 2007:16'dan uyarlanmıştır.

5. STANDARTLAR KAPSAMINDA RAPORLAMA İÇİN KULLANILACAK HESAPLARA İLİŞKİN ÖNERİLER

IAS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı, finansal tablolarda yer alması gereken içerikle ilgili asgari koşulları, genel kuralları ve yapıyla ilgili açıklamaları içermekte ve genel amaçlı finansal tabloların karşılaştırılabilir bir biçimde sunulması için herhangi bir format önermeksizin gerekli olan temel unsurları açıklamaktadır. Bu standart işletmelerin finansal durumunun ve finansal performansının daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ek kalemler, başlıklar ve ara toplamlar sunabilmesine olanak tanımaktadır. Ek kalemler, başlıklar ve ara toplamlar sunulurken ilgili kalemin büyüklüğü, niteliği ve işlevi dikkate alınmaktadır (IAS 1, md. 57, 85). Bu standardın amacına uygun olarak YİD sözleşmelerinin raporlanması için Tek Düzen Hesap Planı da (TDHP) çerçevesinde yeni hesaplar ve hesap grubu önerilmiştir.

5.1. Bilanço Raporlaması

Yap-İşlet-Devret sözleşmesinde ortaya çıkan en önemli kalemler finansal varlıklar ve maddi olmayan duran varlıklardır. Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan 2 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğ (MSUGT)'nin birinci maddesine göre göre Tekdüzen Hesap Planı (TDHP)'nda YİD sözleşmeleri için ayrı bir hesap grubu açılmayacağından YİD sözleşmesine ilişkin uzun vadeli varlıklar ayrı hesap grupları içinde (ticari alacaklar ve maddi olmayan duran varlıklar) dağılmış olarak raporlanmış olacaktır.

Söz konusu varlıklar, işletmenin esas faaliyeti nedeniyle ortaya çıkan ve bu nedenle önemli tutarlara ulaşan varlıklar olduğundan ayrı bir hesap grubunda sunulması daha uygun olacağı düşünülmektedir. Aksi takdirde, karma modelde işletmecinin sözleşme ile ilgili hem bir finansal varlık (ticari alacak) hem de maddi olmayan duran varlık aktifleştirdiği düşünülürse, sözleşme varlıklarının takibi için iki farklı hesap grubuna ait dipnot ayrıntılarına bakmak gerekecektir. Finansal varlık modeli ve maddi olmayan duran varlık modelinde ise, sözleşme varlıkları dâhil olduğu grup içerisinde önemli tutarlarda kalemler olacak, ancak hesap grubunun içinde kaybolabilecektir. Bu nedenle barındırması gereken niteliksel özellikleri tam anlamıyla taşıyan bir finansal tablo sunulmamış olacaktır.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na göre raporlama yapmak için söz konusu varlıkların **Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi Varlıkları** hesap grubu altında toplanması daha uygun gözükmektedir. Bu sayede finansal tablo kullanıcıları sözleşmeye ilişkin bu varlıkları dipnotlara gitmeksizin bilançoda ayrı bir hesap grubu ve dolayısıyla ara toplam olarak görebilecektir. Böylece hem sözleşme varlıklarına ilişkin tutarların farklı hesap grupları içinde gözden kaçması engellenmiş hem de finansal analiz bakımından daha faydalı bilgi sunulmuş olacaktır.

Yapım aşamasında aktifleştirilecek varlıklar uzun vadeli olduklarından duran varlıklar altında boş olan 21 hesap grubu kullanılabilir. Finansal varlık modelinde yapım aşamasında muhasebeleştirilecek ticari alacaklar için **210** numaralı hesap **Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi Yapım Hizmeti Garanti Alacakları**⁶ adıyla; maddi olmayan duran varlık modeli kapsamında yapım aşamasında muhasebeleştirilecek maddi olmayan duran varlıklar içinse **211 Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi Maddi Olmayan Duran Varlıkları** hesabı kullanılabilir. **212 Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi İşletme Hizmeti Garanti**

6 Örneklere hesap ismi, kısaltma yapılarak "210 YİD Projesinden Garanti Alacakları" şeklinde kullanılmıştır.

Alacakları⁷ hesabı ise işletme aşamasında ortaya çıkan tahsili bir hesap dönemini aşacak garanti alacakları olması durumunda kullanılmak üzere açılabilir. **213** numaralı hesap yapım aşamasındaki yatırımlar tamamlanmaya kadar **Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi Yapılmakta Olan Yatırımları** adıyla ve **214** numaralı hesap ise alınan avanslar için **Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi Alınan Avansları** adıyla kullanılabilir. Böylece bilançoda 21 hesap grubu toplamı, YİD sözleşmesi uzun vadeli varlıklarının toplamını verecektir. Bu hesap grubu altında maddi olmayan duran varlıklar için bir amortisman hesabı açılabilir ancak YİD sözleşmesi kapsamında aktifleştirilen maddi olmayan duran varlıkların yenilenmeyeceği düşünüldüğünde net esasa göre sunulmaların da mümkündür.⁸

İşletme aşamasında ortaya çıkan kısa vadeli finansal varlıklar ile yapım aşamasıyla ilgili olup uzun vadeli olan finansal varlıklardan kısa vadeli alacağa dönüşenler için ticari alacaklar hesap grubu altında **123 Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi Alacakları**⁹ hesabı açılması önerilmiştir. Ticari Alacaklar hesap grubunda başka boş hesap olmadığından işletme hizmeti alacakları için **123.01 Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi İşletme Hizmeti Alacakları**¹⁰ ve kısa vadeli hale gelen yapım hizmeti alacakları için **123.02 Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi Yapım Hizmeti Garanti Ücreti Alacakları**¹¹ şeklinde alt hesaplar kullanılması uygun görülmüştür. Uzun vadeli olan işletme hizmeti alacakları içinse, kısa vadeli hesaplarla uyumlu bir şekilde, 22 Ticari Alacaklar grubu içinde **223 Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi İşletme Hizmeti Alacakları** hesabı kullanılabilir. Yapım hizmetine ilişkin uzun vadeli garanti ücretleri, finansal varlık modeli kapsamında bir alacak olduğundan, daha önce önerilen **210** numaralı **Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi Yapım Hizmeti Garanti Alacakları** hesabında izlenmesi gerekecektir. Bu nedenle 223 numaralı hesap altında, kısa vadeli alacaklar için önerildiği gibi, işletme ve yapım hizmetine ilişkin ayrı alt hesaplar açmak gerekmeyecektir.

Sözleşmeden doğan borçlar için, aktifle uyumlu bir şekilde, Yap-İşlet Devret Sözleşmesi Borçları adında ayrı bir hesap grubu açılması gerektiği düşünülebilir. Ancak işletmenin ana faaliyeti sözleşmeye ilişkin hizmetleri yerine getirmek olduğundan yükümlülüklerin çoğu da bu

7 Örneklerde hesap ismi, kısaltma yapılarak "211 YİD Projesi Maddi Olm. DV" şeklinde kullanılmıştır.
8 Uygulama örneklerinde varlıkların takibi açısından amortisman tutarları ayrıca gösterilmiştir. Bunun için 217 Birikmiş Amortisman Hesabı açılmıştır.
9 Örneklerde hesap ismi, kısaltma yapılarak "123 YİD Projesi Alacak." şeklinde kullanılmıştır.
10 Örneklerde hesap ismi, kısaltma yapılarak "123.01 İşlt. Hizm. Alacağı" şeklinde kullanılmıştır.
11 Örneklerde yapım aşamasına ilişkin alacaklar, sadece uzun vadeli hesaplarda izlenmiştir.

faaliyetlerle ilgili olacaktır. Bu nedenle işletmenin yükümlülüklerinin, TDHP’ındaki mevcut şekliyle, finansal borçlar, ticari borçlar, diğer borçlar, borç ve gider karşılıkları olarak sınıflandırılması daha uygun olacaktır. Yükümlülükler açısından TDHP’ındaki mevcut sınıflandırmanın proje ile ilgili analiz açısından da faydalı olacağı ve bu nedenle pasifin yapısında önemli bir değişikliğe gitmeye gerek duyulmayacağı düşünülmektedir. Ancak işletmecinin, garanti edilen ücret üzerindeki tahsilâtlarını devlete iade etmesi gereken durumlarda, ücretin iadeye kadar bekletilmesi ve imtiyaz ödemelerinin izlenmesi amacıyla, 324 ve 424 numaralı hesapların **Diğer Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi Borçları** adıyla kullanılmasının uygun olduğu söylenebilir. Bu tür ödemelerin, hesap grubu içinde veya pasif toplamı içinde önemli tutarları bulması durumunda ayrı bir hesap grubu da açılması da mümkündür.

5.2. Gelir Tablosu Raporlaması

İşletmecinin esas faaliyet konusu Yap-İşlet-Devret sözleşmesine konu hizmetleri sunmaktır. Bu nedenle işletmecinin, hizmet sunan herhangi başka bir işletmeden farkı yoktur. Dolayısıyla işletmecinin yapım ve işletme hizmeti karşılığı tahsil edeceği gelirleri, yurt içinde sunulan hizmet karşılığı alındığından veya tahakkuk ettirildiğinden 600 Yurt İçi Satışlar hesabında izlenmesi gerekecektir. Sözleşme nedeniyle katlanılan giderler de üretilen hizmetle ilgili olup 622 Satılan Hizmet Maliyeti hesabında izlenmesi uygundur.

6. ÖRNEK UYGULAMALAR

Bir YİD sözleşmesi, sözleşme koşulları kapsamında oluşacak nakit akışlarının niteliğine göre, finansal varlık, maddi duran varlık veya karma modelden sadece birine göre muhasebeleştirilebilir. Bu nedenle aşağıda genel bilgileri verilen bir YİD sözleşmesinin, muhasebeleştirme modelini farklılaştıracak şekilde nakit akışına ilişkin sözleşme koşulu değiştirilerek, her bir muhasebeleştirme modelinin uygulaması yapılacaktır. Örnekte uygulamanın özünü ortaya koymak amaçlandığından sözleşme kısa süreli olarak oluşturulmuş ve sadece özellikli yevmiye kayıtları gösterilmiştir.

İşletmeci, yatırım dönemi 2 yıl ve işletme dönemi 3 yıl sürecek bir köprü inşası için bir YİD sözleşmesi imzalamıştır.

- Yapım Aşamasına İlişkin Tahmini Bilgiler

Toplam yatırım tutarı 260.000 TL olmak üzere; 1. yıl yatırım tutarı 130.000 TL (tamamlanma derecesi %50) 2. yıl yatırım tutarı 130.000

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri
Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir
Uygulama

TL (tamamlanma derecesi %100)'dir. Yatırımının benzer projeler değerlendirilerek belirlenen tahmini kar marjı %10 olarak belirlenmiştir.

1. yıl sonunda kullanılan kredi tutarı 50.000 TL, %5 faizli ve 4 yıl ödemelidir.

2. yıl sonunda kullanılan kredi tutarı 50.000 TL, %5 faizli ve 3 yıl ödemelidir.

- İşletme Aşamasına İlişkin Tahmini Bilgiler

İşletme faaliyetinin tahmini kar marjı benzer projeler değerlendirilerek %25 olarak belirlenmiştir.

Tablo 2. İşletme Aşamasına İlişkin Maliyet ve Fiyat Bilgileri (Tahmini-TL)

	Sözleşmenin 3. Yılı (İşletme Aşaması 1.Yıl)	Sözleşmenin 4. Yılı (İşletme Aşaması 2. Yıl)	Sözleşmenin 5. Yılı (İşletme Aşaması 3. Yıl)
Birim Maliyet	1,5	1,75	2
Birim Fiyat	2,5	3	3,5

Tablo 3. Birinci Yıl Sonunda Kullanılan Kredinin Borç İtfa Tablosu (TL)

	Anapara	Faiz	Taksit	Kalan Tutar
1.Yıl		-	-	50.000,0
2.Yıl	11.600,6	2.500,0	14.100,6	38.399,4
3.Yıl	12.180,6	1.920,0	14.100,6	26.218,8
4. Yıl	12.789,7	1.310,9	14.100,6	13.429,1
5. Yıl	13.429,1	671,5	14.100,6	-

Tablo 4. İkinci Yıl Sonunda Kullanılan Kredinin Borç İtfa Tablosu (TL)

	Anapara	Faiz	Taksit	Kalan Tutar
1.Yıl	-	-	-	-
2.Yıl	-	-	-	50.000,0
3.Yıl	15.860,4	2.500,0	18.360,4	34.139,6
4. Yıl	16.653,4	1.707,0	18.360,4	17.486,1
5. Yıl	17.486,1	874,3	18.360,4	-

6.1. Finansal Varlık Modeli Uygulaması

YİD sözleşmesinin aşağıdaki tabloda verilen kapasiteye göre (köp-

rüden geçecek araç sayısı) işletmeciye nakit akışlarını garanti eden bir koşul içerdiği ve bu nedenle finansal varlık modeline göre muhasebeleştirilmesi durumu ele alınmıştır.

Tablo 5. Sözleşmede Garanti Edilen Kapasite ve Beklenen Talep

	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
Sözleşmede Garanti Edilen Kapasite (Araç Sayısı)	120.000	140.000	160.000
Beklenen (Tahmini) Talep	110.000	150.000	175.000

Bu modelde işletmecinin hâsılatı, köprüden geçecek araç sayısından bağımsız olarak sözleşmede garanti edilen kapasite miktarına göre hesaplanacaktır. Yapım aşamasında işletmeci herhangi bir tahsilat yapmadığından hesaplanan hâsılat tutarı sözleşmenin tamamına ait olup bir kısmı yapım aşamasında verilen inşa hizmeti bir kısmı ise işletme aşamasında verilen işletme hizmetine ilişkindir. YİD sözleşmesi kapsamında sunulacak inşa ve işletme hizmeti karşılığında işletmeciye ödenecek tek tutar belirlemesine karşılık bu tutar raporlama açısından farklı iki sözleşmeye ilişkin hâsılat olduğundan ayrı ayrı muhasebeleştirilmelidir.

İlk muhasebeleştirme sırasında finansal varlıklar IFRS 9 Finansal Araçlar Standardına göre gerçeğe uygun değeri üzerinden kayda alınacaktır (IFRS 9 md.5.1.1.) İlk iki yılda kayda alınan finansal varlıkların gerçeğe uygun değeri (aynı zamanda IAS 11 İnşaat Sözleşmesi Standardı'na göre kayda alınacak hasılat tutarı) benzer inşaat sözleşmelerinden yola çıkılarak tahmini olarak belirlenen bir marjın maliyetlere eklenmesi ile bulunur.

Tablo 6. Finansal Varlık Yatırım Tutarları

Finansal Varlık Yatırımı (TL)	1. Yıl	2. Yıl
Maliyet+kar marjı (130.000,00+%10 kar marjı)	143.000,00	143.000,00

Finansal varlık yatırımı sonraki yıllarda IFRS 9'a göre etkin faiz yöntemine göre değerlendirilecektir çünkü işletmeci sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlamaktadır (IFRS 9 md. 4.1.2.) Yatırım tutarını, bu yatırımdan elde edilen getirilere eşitleyen iskonto oranı finansal varlığın etkin faiz oranı (EFO) olacaktır. EFO'nı hesaplamak için finansal varlık yatırımının sağlayacağı nakit akışlarını belirlemek gerekir. Bu nedenle öncelikle toplam hasılat ve toplam hasılat içindeki işletme aşamasına ait hasılat tutarı belirlenmelidir. Yukarıda verilen bilgilere göre YİD sözleşmesinin tamamı için toplam hâsılat aşağıdaki gibidir.

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir Uygulama

Tablo 7. Sözleşmenin Toplam Hâsılatı

	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
Toplam Hâsılat (a x b)	300.000,0	420.000,0	560.000,0
(a) Birim Fiyat	2,5	3,0	3,5
(b) Garanti Edilen Kapasite	120.000,0	140.000,0	160.000,0

Toplam hâsılatın işletme faaliyeti ile ilgili olan kısmı hesaplanırken garanti edilen kapasite değil işletmecinin sunmak durumunda olduğu kapasite yani hizmeti kullanacak olanların talebi dikkate alınmaktadır. Çünkü işletmeci talep edilen miktarı sunmakla yükümlüdür. İşletme faaliyetinin tahmini kar marjına göre oluşacak hâsılat tutarı aşağıdaki gibi olacaktır:

Tablo 8. İşletme Sözleşmesinin/ Faaliyetinin Giderleri ve Hâsılatı

	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
İşletme Faaliyetine İlişkin Giderler (a x c)	165.000	262.500	350.000
(a) Birim Başına Gider	1,5	1,75	2
(c) Beklenen Talep	110.000,0	150.000,0	175.000,0
İşletme Faaliyetine İlişkin Hâsılat (%25 kar marjı ile)	206.250 165.000x1,25 veya 110.000x1,875	328.125 262.500x1,25 veya 150.000x2,1875	437.500 350.000x1,25 veya 175.000x2,5

Bu durumda finansal varlıklara ilişkin nakit akışları aşağıdaki tablodaki gibi olacaktır.

Tablo 9. Finansal Varlıklardan Sağlanan Nakit Akışları

	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
Finansal Varlıklardan Nakit Akışları	93.750	91.875	122.500
(Toplam Hâsılat– İşletme Faaliyetine İlişkin Hâsılat)	(300.000-206.250)	(420.000-328.125)	(560.000-437.500)

Tablo 10. Finansal Varlıklara İlişkin Etkin Faiz Oranının (EFO) Hesaplanması

	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
Nakit giriş ve çıkışları	-143.000,0	-143.000,0	93.750,0	91.875,0	122.500,0

Bu nakit akışlarına göre yatırımın etkin faiz oranı % 2,92 olarak hesaplanmaktadır. Bu oran kullanılarak yıllara itibarıyla hesaplanmış finansal varlık tutarları aşağıdaki gibi olacaktır.

Tablo 11. Finansal Varlık Tutarları

Finansal Varlık Tutarı	Yatırım Dönemi (Yapım Aşaması)		İşletme Dönemi (İşletme Aşaması)		
	1. Yıl	2.Yıl	3. Yıl	4.Yıl	5.Yıl
Açılış Tutarı	-	143.000,0	290.178,9	204.908,8	119.021,8
Dönemde kayda alınan	143.000,0	143.000,0	-	-	-
Etkin faiz tutarı (önceki yılın kapanış tutarı x EFO)	-	4.178,9	8.479,9	5.988,0	3.478,2
Tahsil edilen tutar	-	-	(93.750,0)	(91.875,0)	(122.500,0)
Kapanış	143.000,0	290.178,9	204.908,8	119.021,8	-

Bu veriler kullanılarak yapılması gereken kayıtlar aşağıdaki gibidir.

1. YIL (Yapım Aşaması)

740 Hizmet Üretim Mal. ¹²	130.000	
İlgili Hesaplar		130.000
İnşa hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması		
213 YİD Projesi YOY - Finansal Varlıklar	143.000	
600 Yurt İçi Satışlar		143.000
İnşa hizmetine ilişkin hâsılatın (IAS 11'e göre) ve Finansal Varlığın (IFRS 9'a göre) gerçeğe uygun değerleriyle kayda alınması (bkz. Tablo 6)		

2. YIL (Yapım Aşaması)

740 Hizmet Üretim Mal.	130.000	
İlgili Hesaplar		130.000
İnşa hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması		
213 YİD Projesi YOY - Finansal Varlıklar	143.000	
600 Yurt İçi Satışlar		143.000
İnşa hizmetine ilişkin hâsılatın (IAS 11'e göre) ve Finansal Varlığın (IFRS 9'a göre) gerçeğe uygun değerleriyle kayda alınması (bkz. Tablo 6)		

12 Bu giderler yansıtma hesapları ile satılan hizmet maliyeti hesabına aktarılarak dönemin gelir tablosunda sunulacaktır. Diğer model ve yıllarda da aynı şekilde aktarma kayıtları yapılması gerekmektedir.

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri
Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir
Uygulama

	2.500	
780 Finansman Giderleri ¹³		
300 Banka Kredileri		2.500
Kullanılan kredilere ilişkin faiz giderinin kayda alınması (Bkz. Tablo 3)		
300 Banka Kredileri	14.100,6	
102 Bankalar		14.100,6
Kullanılan kredilere ilişkin yapılan ödemenin kayda alınması (Bkz. Tablo 3)		
213 YİD Projesi YOY	4.178,9	
642 Faiz Geliri		4.178,9
Finansal varlıklar için etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faizin kayda alınması (IFRS 9'a göre) ¹⁴		

2015/4

719

3. YIL (İşletme Aşaması)

	290.178,9	
210 YİD Projesinden Garanti Alacakları		
213 YİD Projesi YOY - Finansal Varlıklar		290.178,9
Tamamlanan yatırımın ilgili hesaba lanması (Bkz. Tablo 11)		
740 Hizmet Üretim Mal.	165.000	
İlgili Hesaplar		165.000
İşletme hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması (Bkz. Tablo 8)		
123 YİD Projesi Alacak	206.205	
123.01 İşlt. Hizm. Alacağı		
600 Yurt İçi Satışlar		206.250
İşletme faaliyetine ilişkin hâsılatın tahsil edilmek üzere kayda alınması (IAS 18'e göre) (Bkz. Tablo 8)		
780 Finansman Giderleri	4.420	
300 Banka Kredileri		4.420
Kullanılan kredilere ilişkin faiz giderinin kayda alınması ¹⁵		

13 Finansman giderleri yansıtma hesabı ile sonuç hesaplarına aktarılarak dönemin gelir tablosunda sunulacaktır. Diğer model ve yıllarda da aynı şekilde aktarma kaydının yapılması gerekecektir.

14 Faiz gelirleri yansıtma hesabı ile sonuç hesaplarına aktarılarak dönemin gelir tablosunda sunulacaktır. Diğer model ve yıllarda da aynı şekilde faiz gelirlerinin aktarma kaydının yapılması gerekecektir.

15 Diğer modellerde de üçüncü yıldan sonra banka kredilerin faiz tahakkuk kaydı aynı olacağından 2. yıldan sonra bu kayıtlar ihmal edilmiştir.

2015/4
720

	/ /	8.479,9	
210 YİD Projesinden Garanti Alacakları			
642 Faiz Geliri			8.479,9
Finansal varlıklar için etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faizin kayda alınması (IFRS 9'a göre) (Bkz. Tablo 11)	/ /		
102 Bankalar		300.00	
123 YİD Projesi Alacak			206.250
123.01 İşl. Hizm. alacağı			
210 YİD Projesi Garanti Alacak.			93.750
Garanti edilen tutarın tahsilâtı-inşa ve işletme hizmeti arasında dağılımı (Bkz. Tablo 8 ve 9)	/ /		
300 Banka Kredileri		32.461	
102 Bankalar			32.4561
Banka kredisinin döneme ilişkin kısmının ödenmesi ¹⁶	/ /		

4. YIL (İşletme Aşaması)

	/ /	262.500	
740 Hizmet Üretim Mal.			
İlgili Hesaplar			262.500
İşletme hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması (Bkz. Tablo 8)	/ /		
123 YİD Projesi Alacak		328.125	
123.01 İşlt. Hizm. Alacağı			
600 Yurt İçi Satışlar			328.125
İşletme faaliyetine ilişkin hâsılatın tahsil edilmek üzere kayda alınması (IAS 18'e göre) (Bkz. Tablo 8)	/ /		
780 Finansman Giderleri		3.017,9	
300 Banka Kredileri			3.017,9
Kullanılan kredilere ilişkin faiz giderinin kayda alınması (Bkz. Tablo 3 ve 4)	/ /		
210 YİD Projesinden Garanti Alacakları		5.988	
Garanti Alacakları			
642 Faiz Geliri			5.988
Finansal varlıklar için etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faizin kayda alınması (IFRS 9'a göre) (Bkz. Tablo 11)	/ /		

16 Diğer modellerde de üçüncü yıldan sonra banka kredilerin taksit ödeme kaydı aynı olduğundan 2. yıldan sonra bu kayıtlar ihmal edilmiştir.

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri
Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir
Uygulama

102 Bankalar	420.000	
123 YİD Projesi Alacak		328.125
123.01 İşl. Hizm. Alacağı		
210 YİD Projesi, Garanti Alacak		91.875
Garanti edilen tutarın tahsilâtı-inşa ve işletme hizmeti arasında dağılımı (Bkz. Tablo 8 ve 9)		
300 Banka Kredileri	32.461	
102 Bankalar		32.461
banka kredisinin döneme ilişkin kısmının ödenmesi (Bkz. Tablo 3 ve 4)		

2015/4

721

5. YIL (İşletme Aşaması)

740 Hizmet Üretim Mal.	350.000	
İlgili Hesaplar		350.000
İşletme hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması (Bkz. Tablo 8)		
123 YİD Projesi Alacak	437.500	
123.01 İşl. Hizm. Alacağı		
600 Yurt İçi Satışlar		437.500
İşletme faaliyetine ilişkin hâsılatın tahsil edilmek üzere kayda alınması (IAS 18'e göre) (Bkz. Tablo 8)		
780 Finansman Giderleri	1.545,8	
300 Banka Kredileri		1.545,8
Kullanılan kredilere ilişkin faiz giderinin kayda alınması (Bkz. Tablo 3 ve 4)		
210 YİD Projesinden Garanti Alacakları	3.478,2	
642 Faiz Geliri		3.478,2
Finansal varlıklar için etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faizin kayda alınması (IFRS 9'a göre) (Bkz. Tablo 11)		
102 Bankalar	560.000	
123 YİD Projesi Alacak		437.500
123.01 İşl. Hizm. Alacağı		
210 YİD Projesi Garanti Alacak		122.500
Garanti edilentutarın tahsilâtı-inşa ve işletme hizmeti arasında dağılımı (Bkz. Tablo 8 ve 9)		
300 Banka Kredileri	32.461	
102 Bankalar		32.461
Banka kredisinin döneme ilişkin kısmının ödenmesi (Bkz. Tablo 3 ve 4)		

6.2. Maddi Olmayan Duran Varlık Modeli Uygulaması

YİD sözleşmesinin işletmeciye köprünün kullanımına bağlı olarak nakit akışı sağlamasına ilişkin bir koşul içermesi durumunda sözleşmenin yapım hizmetine ilişkin kısmı maddi olmayan duran varlık modeline göre muhasebeleştirilmelidir.

Yapım aşamasında muhasebeleştirilen maddi olmayan duran varlıklar, kullanılabilir duruma geldiği işletme aşamasından itibaren amortisman tabi tutulacaktır. Bu zamana kadar ortaya çıkan ve varlıkla ilgili olan finansman giderleri (örnekte 1. ve 2. yıldaki finansman giderlerinin hepsi) IAS 23 borçlanma maliyetleri standardı gereği maddi olmayan duran varlığın maliyetine eklenecektir.

Bu modelde yapım aşamasına ilişkin hâsılat bir takas işlemi sonucu ortaya çıkmaktadır. İşletmeci yapım aşamasında sunduğu inşa hizmeti ile kamu hizmetini kullanacaklardan ücret tahsil etme hakkını takas etmektedir. Bu gibi benzer olmayan mal ve hizmetlerin takası hasılat yaratmaktadır. Bu nedenle takas yoluyla elde edilen maddi olmayan duran varlıklar da hasılat gibi gerçeğe uygun değerle ölçülmelidir. (IAS 18, md.13; IAS 38, md.43; takas konusunda ayrıntılar için bakınız Vardar, 2013, s.166-171).

1. YIL (Yapım Aşaması)

740 Hizmet Üretim Mal.	130.000	
İlgili Hesaplar		130.000
İnşa hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması		
213 YİD Projesi YOY Maddi Olmayan D.V.	143.000	
600 Yurt İçi Satışlar		143.000
İnşa hizmetine ilişkin hâsılatın kayda alınması		

2. YIL (Yapım Aşaması)

740 Hizmet Üretim Mal.	130.000	
İlgili Hesaplar		130.000
İnşa hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması		
213 YİD Projesi YOY Maddi Olmayan D.V.	143.000	
600 Yurt İçi Satışlar		143.000
İnşa hizmetine ilişkin hâsılatın kayda alınması		

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri
Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir
Uygulama

213 YİD Projesi YOY	2.500	
300 Banka Kredileri		2.500
Kullanılan kredilere ilişkin faizin kayda alınması (IAS 23)		
300 Banka Kredileri	14.100,6	
102 Bankalar		14.100,6
Banka kredisinin döneme ilişkin kısmının ödenmesi		

2015/4

723

Bu modelde işletmecinin işletme aşamasındaki hasılatı gerçekleşen talebe göre oluşmaktadır. İşletme aşamasında elde edilecek hâsılat tutarı finansal varlık modelindeki gibi yapım ve işletme hizmeti arasında dağıtılmadan hepsi işletme faaliyetinin hasılatı olarak dikkate alınmaktadır. Bunun nedeni yapım aşamasında hâsılatı takas işleminden doğması sözleşmenin geri kalan hâsılatının da işletme hizmetiyle ilgili olmasıdır.

Finansman giderleri maddi olmayan duran varlık kullanılabilir hale geldiğinden işletme aşamasının başlaması ile birlikte maliyete eklenmesi durdurularak dönem gideri şeklinde dikkate alınacaktır.

Tablo 12. İşletme Sözleşmesinin/ Faaliyetinin Hâsılatı

Toplam Hasılat (a x c)	275.000,0	450.000,0	612.500,0
(a) Birim Fiyat	2,5	3,0	3,5
(c) Beklenen Talep	110.000,0	150.000,0	175.000,0

3. YIL (İşletme Aşaması)

211 YİD Projesi Maddi Olmayan D.V.	148.500	
213 YİD Projesi YOY Maddi Olmayan D.V.		148.500
Tamamlanan yatırımın ilgili hesaba alınması		
740 Hizmet Üretim Mal.	165.000	
İlgili Hesaplar		165.000
İşletme hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması		
123 YİD Projesi Alacak 123.01 İşlt. Hizm. Alacağı	206.250	
600 Yurt İçi Satışlar		206.250
İşletme hizmetine ilişkin hasılatın kayda alınması (Bkz. Tablo 8)		

2015/4
724

102 Bankalar	275.000	
123 YİD Projesi Alacak		206.250
123.01 İşlt. Hizm. Alacağı		
600 Yurt İçi Satışlar		68.750
Talebe bağlı olarak oluşan ücretin tahsilatı (Tablo 12)		
740 Hizmet Üretim Mal.	96.166,67	
217 Birikmiş Amortismanlar		96.166,67
(148.500) x 1/3		
Maddi olmayan dv. amortismanının kayda alınması		

4. YIL (İşletme Aşaması)

740 Hizmet Üretim Mal.	262.500	
İlgili Hesaplar		262.500
İşletme hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması		
123 YİD Projesi Alacak	328.125	
123.01 İşlt. Hizm. Alacağı		
600 Yurt İçi Satışlar		328.125
İşletme faaliyetine ilişkin hâsılatın kayda alınması (Tablo 8)		
102 Bankalar	450.000	
123 YİD Projesi Alacak		328.125
123.01 İşlt. Hizm. Alacağı		
600 Yurt İçi Satışlar		121.875
Talebe bağlı olarak oluşan ücretin tahsilatı (Tablo 12)		
740 Hizmet Üretim Mal.	96.166,67	
217 Birikmiş Amortismanlar		96.166,67
Maddi olmayan dv. amortismanının kayda alınması		

5. YIL (İşletme Aşaması)

740 Hizmet Üretim Mal.	350.000	
İlgili Hesaplar		350.000
İşletme hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması		
123 YİD Projesi Alacak	437.500	
123.01 İşlt. Hizm. Alacağı		
600 Yurt İçi Satışlar		437.500
İşletme faaliyetine ilişkin hâsılatın kayda alınması (Tablo 8)		

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri
Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir
Uygulama

102 Bankalar	612.500	
123 YİD Projesi Alacak		437.500
123.01 İşlt. Hizm. Alacağı		
600 Yurt İçi Satışlar		175.000
Talebe bağlı olarak oluşan ücretin tahsilatı (Tablo 12)		
740 Hizmet Üretim Mal.	96.166,67	
217 Birikmiş Amortismanlar		96.166,67
Maddi olmayan dv. amortismanın kayda alınması		

2015/4

725

6.3. Karma Model Uygulaması

Karma model işletmecinin yapım aşamasında hem finansal varlık hem de maddi olmayan duran varlık muhasebeleştirilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle yapım aşamasına ilişkin tutarın bu aşamada ortaya çıkan finansal varlık ve maddi olmayan duran varlıklar arasında dağıtılması gerekmektedir.

Bu dağıtım işlemi, işletmeciye garanti edilen kısmın finansal varlık geri kalan kısmın ise maddi olmayan duran varlık olarak dikkate alınması yani artık değer yöntemi kullanılarak yapılır. Bunun için yatırım tutarı ve yatırımın sağlayacağı garanti edilmiş tutarlar paranın zaman değeri dikkate alınarak aynı zamanda (T_0) ifade edilmektedir. Böylece yatırımın ne kadarının garanti edilen tutarla (finansal varlık) karşılandığı bulunur. Diğer bir deyişle eğer kamu hizmetini kullananların talebi sözleşmede işletmeciye garanti edilen kapasiteyi geçecek şekilde gerçekleşmez ise sözleşmenin sadece finansal varlık kısmı kullanılmış olur ve sadece finansal varlık muhasebeleştirilir. Böyle bir uygulama maddi olmayan duran varlık olarak muhasebeleştirilecek kısmın garanti edilen kapasiteyi geçmesine neden olacak taleple ilişkili olması ile de uyumludur. Maddi olmayan duran varlığın işletmeciye ekonomik fayda sağlaması için talebin garanti edilen kapasiteyi geçmesi gerekecektir. Örnekte bu hesaplama şu şekilde yapılmıştır.

Tablo 13. Finansal Varlık ve Maddi Olmayan Duran Varlık Oranının Belirlenmesi

Yıllar	Yatırım Yılları		T ₀	İşletme Yılları		
	1.Yıl	2. Yıl		3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
Garanti Edilen Tutar	143.000	143.000		93.750	91.875	122.500
(Bütün Nakit Akışları %10 ile 2. Yıl Sonuna Getirilmiştir.)	1,05	1,00		1,05	1,10	1,16
	150.150	143.000		89.285,71	83.333,33	105.820,11
(Y) Yatırım Tutarı (1. Yıl+ 2. Yıl)				293.150,00		
(G) Garanti Edilen Tutar (3. Yıl-5. Yıl)				278.439,15		
Finansal Varlık Oranı (Y/G)				278.439,15 /293.150,00 = % 94,982		
Maddi Olmayan Duran Varlık Oranı (1-Finansal Varlık Oranı)				1-0,94982= %5,018		

Belirlenen bu orana göre yapım aşamasında elde dılecek hasılatın finansal varlık ve maddi olmayan duran varlık arasında dağılımı aşağıdaki gibi olacaktır:

Tablo 14. Finansal Varlık ve Maddi Olmayan Duran Varlık Tutarlarının Belirlenmesi

Yıllar	1.Yıl	2. Yıl	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
Toplam Hasılat (MDV+FV)	143.000	143.000	300.000	450.000	612.500
Maddi D. Varlık (MDV,% 5,018)	7.175,74	7.175,74			
Finansal Varlık (FV, % 94,982)	135.824,26	135.824,26			

Yatırım aşamasında hesaplanan orana göre finansal varlık ve maddi olmayan duran varlık muhasebeleştirilecektir. Ayrıca kullanılan kredinin hepsi proje ile ilgili olduğundan kredi faizinin maddi olmayan duran varlıkla ilgili olan kısmı yani % 5,018'i kullanılabilir duruma gelene kadar varlığın maliyetine eklenecektir.

1. YIL (Yapım Aşaması)

740 Hizmet Üretim Mal.	130.000	
102 Bankalar		130.000
İnşa hizmetine ilişkin giderlerin nakden ödenmesi		

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri
Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir
Uygulama

	143.000	
213 YİD Projesi YOY		
Fin. Varlık 135.824,26		
Mad. Olm. DV. 7.175,74		
600 Yurt İçi Satışlar		143.000
İşletme hizmetine ilişkin giderlerin kayda alınması (Bkz. Tablo 8)		

2015/4

727

Finansal varlıkların nakit akışı garanti edilen kapasite ile ilgili olduğundan finansal varlık modelinde hesaplandığı gibidir. Ancak bu modelde finansal varlık yatırım tutarı farklı olduğundan etkin faiz oranı ve yıllar itibarıyla tutarları farklılaşacak ve aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

Tablo 15. Finansal Varlıklara İlişkin Nakit Akışları ve Etkin Faiz Oranı

Nakit giriş ve çıkışları	-135.824,26	- 135.824,26	93.750,0	91.875,0	122.500,0
	Finansal varlık etkin faiz oranı % 5,0				

Tablo 16. Finansal Varlık Tutarları

Finansal Varlık Tutarı	1. Yıl	2.Yıl	3. Yıl	4.Yıl	5.Yıl
Açılış Tutarı	-	135.824,26	278.439,2	198.611,1	116.666,7
Dönemde kayda alınan	135.824,26	135.824,26	-	-	-
Etkin faiz tutarı	-	6.791,2	13.922,0	9.930,6	5.833,3
Tahsil edilen tutar	-	-	- 93.750,0	- 91.875,0	-122.500,0
Kapanış	135.824,26	278.439,2	198.611,1	116.666,7	-

2. YIL (Yapım Aşaması)

	130.000	
740 Hizmet Üretim Mal.		
102 Bankalar		130.000
İnşa hizmetine ilişkin giderlerin nakden ödenmesi		
213 YİD Projesi YOY	143.000	
Fin. Varlık 135.824,26		
Mad. Olm. DV. 175,74		
600 Yurt İçi Satışlar		143.000
İnşa hizmetine ilişkin hâsılatın kayda alınması-finansal varlık ve maddi olmayan duran varlık dağıtımı (Bkz. Tablo 14)		

213 YİD Projesi YOY	125,45	
Mad. Olm. DV. 125,45	2.374,55	
780 Finansman Giderleri		2.500
300 Banka Kredileri		
Faiz Giderinin Maddi Olmayan DV (2.500 x %5,018) ve Dönem Gideri olarak Kaydı (2.500 x % 94,982) (IAS 23'e göre) (oranlar için bkz. Tablo 13)		
210 YİD Projesinden Garanti Alacakları	6.791,2	
642 Faiz Geliri		6.791,2
Etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faizin kayda alınması (Bkz. Tablo 16)		

İşletme aşamasında katlanılacak maliyetler diğer modellerle aynı tutarda olup, elde edilecek toplam hâsılat garanti edilen kapasite karşılığı hesaplanan tutar ile talep karşılığı elde edilecek tutardan büyük olmaktadır. (Kullanılacak veri gölgelidir.)

Tablo 17. İşletme Aşamasında Tahsil Edilecek Toplam Tutarlar

TOPLAM TUTARLAR [a x (b ve c'den büyük olanı)]			
	300.000,0	450.000,0	612.500,0
(a) Birim Fiyat	2,5	3,0	3,5
(b) Garanti Edilen Kapasite	120.000,0	140.000,0	160.000,0
(c) Beklenen Talep	110.000,0	150.000,0	175.000,0
TOPLAM TUTARIN DAĞILIMI			
Yapım Hizmeti Garanti Alacağı	93.750	91.875	122.500
İşletme Hizmeti Alacağı (bkz Tablo 8)	206.250	328.125	437.500
Talep Fazlasına Karşılık Gelen Tutar	17	30.000	52.500
TOPLAM	300.000,0	450.000,0	612.500,0

3. YIL (İşletme Aşaması)

210 YİD Projesinden Garanti Alacakları	271.648,52	
211 YİD Projesi Maddi Olmayan DV.	14.476,93	
213 YİD Projesi YOY		286.125,45
Tamamlanan yatırımın ilgili hesaba alınması		
740 Hizmet Üretim Mal.	165.000	
102 Bankalar		165.000
İşletme hizmetine ilişkin giderlerin nakden ödenmesi		

17 İşletme aşamasının ilk yılı için garanti edilen kapasiteyi aşan talep fazlası olmadığından fazladan hasılat oluşmamaktadır.

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri
Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir
Uygulama

123 YİD Projesi Alacak 123.01 İşlt. Hizm. Alacağı 600 Yurt İçi Sat.	206.250	206.250
İşletme faaliyetine ilişkin hâsılatın kayda alınması (Bkz. Tablo 17)		
210 YİD Projesinden Garanti Alacakları 642 Faiz Geliri	13.922,0	13.922,0
Etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faizin kayda alınması (Bkz. Tablo 16)		
102 Bankalar 123 YİD Projesi Alacak 123.01 İşl. Hizm. Alacağı 210 YİD Projesi Garanti Alacak	300.000	206.250,00 93.750,00
Döneme İlişkin Tahsilatın Kayda Alınması (Bkz. Tablo 17)		
740 Hizmet Üretim Mal. 217 Birikmiş Amortismanlar	4.825,64	4.825,64
Maddi olmayan DV. amortismanının kayda alınması (7.175,74+7.175,74+125,45=14.476,93) x 1/3		

2015/4

729

4. YIL (İşletme Aşaması)

740 Hizmet Üretim Mal. 102 Bankalar	262.500	262.500
İşletme hizmetine ilişkin giderlerin nakden ödenmesi		
123 YİD Projesi Alacak 123.01 İşlt. Hizm. Alacağı 600 Yurt İçi Satışlar	328.125	328.125
İşletme faaliyetine ilişkin hâsılatın kayda alınması (Bkz. Tablo 17)		
210 YİD Projesinden Garanti Alacakları 642 Faiz Geliri	9.930,60	9.930,60
Etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faizin kayda alınması (Bkz. Tablo 16)		

2015/4
730

102 Bankalar	450.000	
123 YİD Projesi Alacak		328.125
123.01 İşlt. Hizm. Alacağı		
210 YİD Projesi Garanti Alacak		91.875
600 Yurt İçi Sat.		30.000
Döneme ilişkin tahsilatın kayda alınması (Bkz. Tablo 17)		
740 Hizmet Üretim Mal.	4.825,64	
217 Birikmiş Amortismanlar		4.825,64
Maddi olmayan dv. amortismanının kayda alınması		

5. YIL (İşletme Aşaması)

740 Hizmet Üretim Mal.	350.000	
102 Bankalar		350.000
İşletme hizmetine ilişkin giderlerin nakden ödenmesi		
123 YİD Projesi Alacak	437.500	
123.01 İşlt. Hizm. Alacağı		
600 Yurt İçi Satışlar		437.500
İşletme faaliyetine ilişkin hâsılatın kayda alınması (Bkz. Tablo 17)		
210 YİD Projesinden Garanti Alacakları	5.833,3	
642 Faiz Geliri		5.833,3
Etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faizin kayda alınması (Bkz. Tablo 16)		
102 Bankalar	612.500	
123 YİD Projesi Alacak		437.500
123.01 İşlt. Hizm. Alacağı		
210 YİD Projesi Garanti Alacak		122.500
600 Yurt İçi Satışlar		52.500
Döneme ilişkin tahsilatın kayda alınması		
740 Hizmet Üretim Mal.	4.825,64	
217 Birikmiş Amortismanlar		4.825,64
Maddi olmayan dv. amortismanının kayda alınması		

Bu model işletmeciye talebe bağlı olarak fazla gelir elde etme fırsatı da sunduğundan gerçekleşen talebin, garanti edilen talebi aştığı dördüncü ve beşinci yılda (işletme aşmasının ikini ve üçüncü yılında) garanti

edilen kapasiteyi aşan talep nedeniyle yurt içi satışlar hesabında tahmini aşan talebe karşılık gelen tutar kadar artış olmuştur. Üçüncü yılda (işletme aşamasının birinci yılında) ise gerçekleşen talep, garanti edilen kapasitenin altında kaldığından sadece garant edilen kapasite karşılığı kadar hasılat oluşmuştur.

7. SONUÇ

YİD sözleşmelerinde yapım aşamasında bir varlık yatırımı yapmakta ve muhasebeleştirme modeli bu yatırımın temsil ettiği varlığa göre isimlendirilmektedir. Bu varlık finansal varlık ve/veya maddi olmayan duran varlık olabilmektedir.

Finansal varlık modelinde işletmeci yaptığı yatırımla aynı bir tahvil gibi sözleşmeden doğan ve koşulsuz nakit tahsil etme hakkı elde etmektedir. Bu nedenle YİD sözleşmesi işletmeci açısından bir finansal yatırım gibi dikkate alınmaktadır. Finansal varlıklar IFRS 9/IAS 39'a göre ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değeri muhasebeleştirilmektedir. Gerçekleştirilen yatırımların gerçeğe uygun değeri yapım aşamasındaki maliyetlere belirli bir kar marjı eklenerek tespit edilmektedir. Bunun için, benzer inşaat işlerine ilişkin bir kar marjının tespit edilmesi gerekir. Sözleşmenin benzersiz bir sözleşme olduğu düşünülürse kar marjının belirlenmesi bir sorun teşkil etmektedir. Yapılan finansal varlık yatırımının amacı nakit akışlarının elde edilmesi olduğundan finansal varlıklar işletme aşamasında etkin faiz yöntemi ile itfa edilmiş maliyetleri ile değerlendirilmektedir. Finansal varlıklar için etkin faiz oranının belirlenebilmesi için sözleşme süresince işletmecinin inşa hizmeti karşılığında tahsil edeceği tutarların tahmin edilmesi gerekir. Bu tahmin beraberinde işletme aşaması boyunca hizmet fiyatı, işletme hizmetine ilişkin giderleri etkileyecek enflasyon, talep miktarları ve işletme hizmetinin kar marjı gibi birçok verinin tahminini de gerektirir. Bütün bu tahminlerin yapılması sözleşme süresi uzadıkça zorlaşacak, değişikliğe uğrama olasılıkları ve değişim marjları artacaktır. Bu durum finansal tablolarda açıklanan tutarları da etkileyecektir.

Maddi olmayan duran varlık modelinde ise YİD sözleşmesi işletmeciye bir lisans sözleşmesi gibi verdiği hizmet miktarına bağlı olarak ücret tahsil etme hakkı tanımaktadır. Maddi olmayan duran varlık yani ücret tahsil etme hakkı, yapım aşamasında verilen inşa hizmeti karşılığı elde edilmekte ve elde edilmesi yapım aşaması boyunca sürmektedir. Bu sözleşmede benzer olmayan varlıkların takası söz konusu olduğundan, maddi olmayan duran varlık maliyeti ile değil gerçeğe uygun değeri ile muhasebeleştirilmektedir. Gerçeğe uygun değerinin tespitinde

yine uygun bir kar marjı belirlenmesi gerekecektir.

Karma model, işletmeciye belirlenebilir veya sabit bir tutarı garanti ederken aynı zamanda kamu hizmetini kullananlardan ücret tahsil etme hakkı veren sözleşmeler olduğunda kullanılır. Böyle bir sözleşmede, işletmeciye belirlenebilir veya sabit bir tutarı garanti eden kısım finansal varlık olarak muhasebeleştirilir. İşletmeciye ücret tahsil etme hakkı veren kısım ise maddi olmayan duran varlık olarak muhasebeleştirilir.

Bu model, doğal olarak finansal varlık modelinde ve maddi olmayan duran varlık modelinde değinilen uygulama problemlerinin her ikisini de içermektedir. Bunlara ek olarak, bu modelde en çok sorun yaratan nokta, yapım aşamasının gerçeğe uygun değerinin finansal varlık ve maddi olmayan duran varlık arasında dağıtılması sorunudur. İşletmeciye garanti edilen tutarlar finansal varlık olarak dikkate alınacağından talebin garanti edilen tutarın altında kaldığı yıllarda sözleşmenin finansal varlık kısmı kullanılmaktadır. Sözleşmenin maddi olmayan duran varlık kısmı ise, ancak talebin garanti edilen tutarı aştığı zaman kullanılabilir hale gelir. Garanti edilen tutarın, gerçekleşen talebi geçmediği ama çok yakın olduğu durumlarda, finansal varlık tutarı yüksek bir oran çıkacaktır. Hatta talebin garanti edilen tutarı hiç aşamayacağı tahmin ediliyor ise, sözleşmenin maddi olmayan duran varlık kısmı hiç kullanılmayacağından tamamı finansal varlık olarak muhasebeleştirilecektir. Bu nedenle sözleşmede finansal varlığın değeri bulunur ve geri kalan değer artık değer yöntemine göre maddi olmayan duran varlık olarak dikkate alınır.

İşletme aşamasında verilen hizmetler muhasebeleştirilmesi ise herhangi bir hizmet veren işletmeden farksız olduğu için IAS 18 Hasılat Standardına göre muhasebeleştirilmektedir. Mevcut TDHP YİD sözleşmeleri kapsamında yapım aşamasında muhasebeleştirilen ve önemli tutarlarda olan finansal varlık ve/veya maddi olmayan duran varlıkların ayrı hesap grupları altında raporlanmasını gerektirmekte bu nedenle barındırması gereken niteliksel özellikleri tam anlamıyla taşıyan bir finansal tablo düzenlenmesini engellemektedir. Bu nedenle TDHP'nda 21 numaralı boş olan hesap grubunun Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na göre Yap-İşlet-Devret Projesi/Sözleşmesi Varlıkları adı altında kullanılması uygun görülmektedir.

İşletmecinin, diğer bütün koşullar aynıyken, talebe bağlı olarak ve/veya talepten bağımsız bir şekilde hasılat elde edecek şekilde bir sözleşmeye taraf olması, işletmecinin aynı maliyetler karşısında farklı tutarlarda ve biçimlerde nakit akışı elde etmesine dolayısıyla sözleşmenin temsil ettiği varlık türünün de değişmesine neden olmaktadır. Bu ne-

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri
Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir
Uygulama

denle, uluslararası yaklaşım, Yap-İşlet-Devret sözleşmelerine taraf olan işletmecinin finansal tablolarını, finansal tablo kullanıcıları için daha anlamlı hale getirecektir. Tahmini olarak da olsa sözleşmenin işletme- ciye ilerde sağlayacağı faydaların biçimi ve tutarı finansal tablolara yansımış olacaktır. Bu tahminlere ilişkin açıklamalara dipnotlar aracılı- ğıyla yapılacağından, finansal tablo kullanıcıları açısından tahminlerin tutarlar üzerindeki etkisi de değerlendirilebilecektir. Bu açıdan, bilginin tahmine dayalı da olsa ihtiyaç duyulan zamanda, yani karar anında, fi- nansal tablo kullanıcılarına sunulması sağlanmış olacaktır. Bu yaklaşımın zayıf yönleri ise, finansal tablodaki tutarların yapılan tahminler nede- niyle, özellikle uzun dönemli sözleşmeler için değişikliğe uğrama ola- sılığının çok olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Akgüç Ö. 1998. Finansal Yönetim, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul.
- Akintoye A., M. Beck. 2009. Introduction: Perspectives on PPP Policy, Finan- ce and Management: xxv-xxxiii, içinde Policy, Management and Finance of Public-Private Partnership, Wiley Blackwell, United Kingdom, (Editör- ler: Akintoye, A. Beck, M).
- Akpınar Y. 2002. Yap-İşlet-Devret Modeli Muhasebe Uygulamaları, Gazi Üni- versitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bokharey A., K. Vallyutman, S. Potty, A. Bakar. 2010. "Risk And Mitigation Measures, Build-Operate-Transfer Projects", World Academy Of Science, Engineering And Technology, International Journal of Civil, Environmen- tal, Structural, Construction and Architectural Engineering , 4(3).
- Deloitte. 2011. IFRIC 12 Service Concession Arrangements: A Pocket Practi- cal Guide.
- Felsing K. 2011. Public-Private Partnership Handbook, Washington DC, World Bank.
- Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve.
- Grimsey D., M.K. Lewis. 2002. "Accounting for Public Private Partnership", Accounting Forum, 26 (3-4).
- Günday M. 2002. İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık.
- IAS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardı
- IAS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı

IAS 17 Kiralama İşlemleri Standardı

IAS 18 Hasılat Standardı

IAS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı

IAS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı

IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı

IASB. 2006. Near-Final Draft, IFRIC Interpretation Service Concession Arrangements. http://www.drsc.de/docs/press_releases/IFRICX_Service-Concession_nearfinaldraft_1006.pdf (Erişim Tarihi: 02.08.2015).

IASB. 2015. IFRS-9-Mandatory-effective-date-and-disclosures, <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/IFRS-9-Mandatory-effective-date-and-disclosures/Pages/IFRS-9-Mandatory-effective-date-and-disclosures.aspx> (Erişim Tarihi: 02.07.2015).

IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri Yorumu

IFRIC 4 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri: Açıklamalar

IFRS 9 Finansal Araçlar Standardı

KPMG. 2007. First Impressions: IFRIC 12 Service Concession Arrangements.

Kreydieh, A. 1996. Risk Management in BOT Project Financing, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Massachusetts Institute Of Technology, Department of Civil And Environmental Engineering.

Llanto G. M. 2008. Build-Operate-Transfer for Infrastructure Development: Lessons from the Philippine Experience, International Infrastructure Development, East Asia – Towards Balanced Regional Development and Integration, (Editör: Kumar N.) ERIA Research Project Report.

Maliye Bakanlığı. 1993. 2 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği.

Öğredik G. 2014. "Kiralanan Arsa Üzerine Kiracı Tarafından Yapılan Binaya İlişkin Harcamaların Vergi Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi", <http://www.dengeakademi.com/Files/Article/rqk31635382494832208040.pdf> (Erişim Tarihi: 02.08.2015).

Pollitt C., S. Theil, V. Homburg. 2007. "New Public Management in Europe", Managment Online REview, www.moreexpertise.com (Erişim Tarihi: 02.08.2015)

Yap-İşlet-Devret Sözleşmelerinin IFRIC 12 İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri
Kapsamında Muhasebeleştirilmesi: Hesap Planına İlişkin Öneriler ve Örnek Bir
Uygulama

Resmi Gazete. 2011. 3996 Sayılı Bazı Yatırım Ve Hizmetleri Yap-İşlet Modeli
Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanunun Uygulama Usul Ve Esasla-
rına İlişkin Karar (2011/1807 Sayılı BKK).

Tan T. 1992. “Kamu Hizmeti İmtiyazından Yap-İşlet-Devret Modeline”, AÜ
Hukuk Fakültesi Dergisi, 47(3-4): 307-325.

Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr.

Vardar Gizem Ç. 2013. İmtiyazlı Hizmet Sözleşmeleri ve Yap-İşlet-Devret
Modeli Muhasebe Sorunları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.